

Autor: Ryszard Legutko

Odpůrci feminizmu v mají jen nepatrný přehled o výsledcích jeho intelektuálních aktivit. Naše feministky toho využívají a své protivníky obviňují z neznalosti věci. Zaklínají se přitom, že myšlenkový směr tak drahý jejich srdcím vyprodukoval mimořádná díla, která antifeministická lobby nečte pouze proto, že umanutě setrvává ve své myšlenkové lenosti.

Co se dá o feministické intelektuální produkci říci? Několik věcí lze zjistit ještě předtím, než vezmeme do ruky knihy. V první řadě je to fakt, že jde o obrovskou produkci. V západních knihovnách a knihkupectvích zaujímají police s feministickou tvorbou velký prostor, často větší než práce věnované antice nebo středověku. Za druhé, tyto knihy se kupují a vypůjčují, zčásti mají svou stálou klientelu, zčásti jde o početné zástupy studentů, kteří se na západních univerzitách feminizmu vyhnout nemohou. Za třetí, jsou vydávány různými vydavatelstvími, ale také těmi nejprestižnějšími, jakými jsou například nakladatelské domy Oxfordu, Cambridge nebo Har-vardu. A nakonec – ale to už je třeba do těch knížek trochu nahlédnout –, existuje nebývalý počet autorek jdoucích do tisíců, které tuto obrovskou produkci způsobují. Dalo by se možná přímo hovořit o feministickém průmyslu, který sám roztáčí vlastní konjunkturu: nakladatelství, časopisy, konference, univerzitní kurzy.

Vzdor světové kariéře a své početní síle však feminismus vytvořil uzavřené prostředí. Jeho tvorba se z devadesáti devíti procent omezuje na ženy. Muži se tu objevují velice zřídka, obvykle jako členové redakčních rad časopisů nebo – zcela příležitostně – jako autoři textů v antologiích. Obrovská většina autorek jsou osoby mimo feministické prostředí neznámé, které se neproslavily v žádné oblasti ani v žádné specializaci. Takže průmysl funguje tím způsobem, že se tisíce neznámých autorek navzájem čtou, odvolávají se na sebe, polemizují mezi sebou, vydávají se, zvou se, kritizují, vyvracejí, intronizují a ve svém vlastním kruhu se přesvědčují o své ceně. Máme tu co dělat se svého druhu světovým feministickým písečkem.

Tento dojem dodatečně potvrzuje fakt, že všechny autorky se cítí být vzájemně propojeny biologicko-ideologickou solidaritou. Nesmírně se navzájem chválí a vzájemné polemiky mají upřesňující a doplňující charakter. Spory sice jako by existovaly, ale máme tu i tak vpravdě

všeobjímající jednotu. Velice obtížně bychom ve feministické literatuře hledali větu, v níž by se prohlašovalo, že ta či ona osoba napsala úplnou hloupost a že je hanbou feministické teorie. Tento smírný postoj – vysvětlují některé feministky – svědčí o sesterských svazcích. V protikladu k mužům, kteří se od mládí rádi perou – ve třídě, na vojně, v rubrikách časopisů nebo na stránkách knih –, ženy-feministky jsou příkladem sesterskosti. Tímto způsobem pojímaná sesterskost má své zjevné následky: nejsou věci lepší a horší, nejsou hlouposti a moudrá tvrzení. Všechno je dobré, zapadá-li to do zavazujících schémat v daném prostředí.

Mám však za to, že ona sesterskost je zdánlivá. Především představuje formu současné ideologie politické činnosti. Uvědomme si, co je feminismus: představuje – jak tvrdí samotné feministky – koncepci, která na jedné straně popisuje zotročení žen muži, na druhé straně se snaží tento nešťastný stav věcí změnit. Tyto dvě záležitosti nelze od sebe oddělovat, podobně jako v marxistické koncepci jednoty teorie a praxe. Feministické myšlení se tak vždy nachází ve stavu intenzivní mobilizace a vyznačuje se politickými hledisky – nejenom proto, že existuje cíl, jehož je třeba dosáhnout, ale i proto, že existuje dokonale definovaný nepřítel, jímž je muž. Cíl a nepřítel sjednocují mnohem silněji, než by mohly jakékoli doktrinární spory rozdělovat.

Intenzivní mobilizace je zjevná u většiny feministických textů a u některých nabírá podob, které nemají daleko k šílenství. Kdo někdy měl v rukou některý z textů **Andrey Dworkinové**, musel cítit její zvilou zlobu, která vyzařuje z každé věty, z každého slova, dokonce z každé čárky. Nejde tu o výklad, o běžné emoce, není to ani sebevyjádření; máme tu co do činění s nekonečnou explozí fúrie utržené z řetězu a namířené proti mužům, která proniká beze zbytku tělo, duši i jazyk. Jiná z autorek ve sborníku věnovaném feministickým teoriím napsala, že pociťuje takový hněv, že náhle není schopna teoretického myšlení, což – jak se lze domýšlet – bylo ve vši vážnosti čteno jako důležitý hlas ve sporu o tom, čím je feminismus jako teorie.

Tento stav ducha lze chápat. Pokud někdo celou svou duší věří, že od samého počátku biologické existence – nepočítáme-li pravěký matriarchát ponořený v mytologické mlze – byly ženy předmětem ničím nepřerušované diskriminace, násilí, vykořisťování, dominance a jiných nepříjemných věcí, a pokud se někdo s těmi všemi generacemi žen bezeskonku solidarizuje a na této solidaritě buduje svoji identitu, musí v něm propuknout hněv, který si nelze na ničem vybit a který – proti fyzikálním zákonům – s každým vybitím spíše roste než slabne.

Dosvědčují to dějiny feministického hnutí. Úměrně tomu, jak si ženy vydobývají stále větší množství práv a šancí, feministky propadají stále větším vášním a hecují se do stále zavilejších bojů o nová území. Standardní a v podstatě pravdivý výklad říká, že do poloviny dvacátého století feministické hnutí nijak nevybočovalo z liberálního schématu boje jednotlivce za práva: feministky požadovaly, aby měly stejná práva jako muži. Koncem šedesátých let – jak napsala francouzsko-bulharská feministická hvězda Julia Kristeva, a většina jejích kolegyň to potvrzuje – se však zjistilo, že tento druh činnosti kopíruje mužská schémata a v první řadě ponechává nedotčeny mocenské struktury.

Takto vlastně vznikl současný feminismus, který představuje velký emancipační proces

vybudovaný na jednotě teorie a praxe. Co je cílem emancipace? Odpověď je jednoduchá: všechno. **Ony „mocenské struktury“ totiž nezahrnují pouze právo a politické instituce, nejenom mravy, ale také jazyk, literaturu a umění, filozofii, vědu včetně věd přírodních a matematických. Muž se stal něčím na způsob tisícihlavého monstra, jež je všudypřítomné a jež vším proniká, které ovládá naše myšlenky, náš rozum i naši představivost.** Je to velký biologicko-kulturně-mentální konstrukt budovaný v průběhu mnoha tisíciletí mužské dominance. Feminismus měl za úkol tento konstrukt popsat, demaskovat ho a také od něj osvobodit vytvořením a definováním konstruktů alternativních.

Ve chvíli, kdy si feminismus vytýčil takový cíl a vytvořil takový obraz protivníka, změnil se z výlučně politického hnutí na hnutí politicko-intelektuální a z ulic a parlamentu se přenesl na univerzity. Z politického hlediska dosáhl úspěchu, ale z intelektuálního hlediska prokázal svou mizérii.

Existuje zarážející kontrast mezi základním myšlenkovým schématem, na němž je vystavěn feminismus, a jeho intelektuálními ambicemi. Schéma je prosté: muži diskriminovali ženy a je třeba to změnit. Ambice jsou však obrovské. Na základě podobné výchozí premisy je nutné se vyslovovat k Homérovi i Balzakovi, ke genetice i k matematice, k poezii i k próze, k univerzitě i k ústavě, ke gramatice i k filozofii, k teologii i k teorii filmu.

Následky lze snadno předvídat. Zmíněné tisíce autorek emitují nekonečné úvahy na téma, že například **Platón byl dobrý, protože napsal něco o ženách, ale že Aristoteles byl špatný, protože o nich napsal něco jiného; že Descartes byl špatný, protože rozprostraněnou věc definoval způsobem naměřeným proti ženám, a Francis Bacon ještě horší, neboť psal o podmanění si přírody člověkem, přičemž měl určitě na mysli násilí muže na ženě.** Na tomto základě samozřejmě vznikají spory a probíhá výměna názorů. Nějaká autorka napíše, že realismus je plodem mužské nadvlády konzervující mocenskou strukturu, jiná pro změnu dospěje k závěru, že realismus může být využíván i v ženské věci. Jedna autorka se vysloví, že mužský umělecký kánon je třeba nahradit ženským, jiná jí odpoví, že už samo myšlení v kategoriích kánonu je mužské, a kromě toho, je-li všechno konstruktem, potom žádný kánon neexistuje. Jedna feministka prohlásí, že umělecký génius je výsledkem mužského myšlení, ale druhá řekne, že je třeba definovat vzor génia ženského a nahradit Tomase Manna Alicí Walkerovou.

Jedna z autorek napíše, že je třeba hledat ženskost, ale jiná jí na to odpoví, že pojem ženskosti vyjadřuje jakýsi mužský esencialismus a že žádná ženskost neexistuje, ale jsou pouze neustále se měnící diskursy a konstrukty, například třetího světa, rasový, třídní nebo lesbický. Jedna autorka napíše, že ženská obraznost je vodorovná, horizontální, a tedy nedominantní, jiné jí na to odpoví, že se časem může stát svislou, vertikální, a že tedy i ona dokáže ovládat.

Tímto způsobem semílají feministické mlýny na desítkách tisíc stránek knih, časopisů, semestrálních prací jeden a týž skrovný obsah. Kdo je tak starý, že si ještě pamatuje produkci triumfujícího dialektického materialismu, toho musí taková podobnost zarazit. Stejně nekonečné fantazírování o tom, je-li někdo subjektivně spravedlivý a

objektivně nespravedlivý nebo je-li tomu naopak, stejné demaskování a protidemaskování, stejné hledání společenské podmíněnosti ve vědě, ve filozofii nebo v lidském myšlení. Jediný rozdíl představuje sesterská atmosféra, která mezi soudruhy intelektuály a soudruhy umělci rozhodně nepanovala.

Stále dokola se opakující prohlášení o mnohosti diskursů – což je jedno z nejoblíbenějších brnkadel současné humanistiky – nejsou nikde tolik vzdálená od reality jako ve feminizmu. **Depresivní monotónnost, která je pro feministickou produkci tak typická, jí se vši určitostí už natrvalo zůstane, s tím se při nejlepší vůli nedá nic dělat. Jestliže je výchozí i výstupní bod feministického myšlení jasný, přesně stanovený a „neobchodovatelný“, nedá se kromě radikalismu a výstřednosti vymyslet ve feministické látce nic nečekaného a objevného.** Totéž by platilo i o každé jiné teorii, která by měla podobnou strukturu, a tedy prosté, nevyvratitelné premisy nebo stejně nevyvratitelný závěr. Přemýšlejme: kolik originálních myšlenek může přivést na svět premisa, kterou feministky neustále explicitě vyslovují, že při intelektuální a umělecké tvorbě spisovatelovo a filozofovo pero, malířův štětec, sochařovo dláto, dirigentova taktovka a učitelovo ukazovátko jsou symbolickými náhražkami falu a upevňují falokratickou strukturu?

Napsal jsem, že autorkami feministických textů jsou z devadesáti devíti procent ženy. Kdo by však na základě toho dospěl k závěru, že ve feminizmu existuje nějaký ženský teoretický proud, ten by se mýlil. Nic takového ve feminizmu neexistuje. Mýlil by se i ten, kdo by soudil, že ona tisícová armáda univerzitních feministek přispěla – kromě neproporcionálně enormní produkce braku – něčím novým našemu myšlení nebo že navrhla nějaká teoretická řešení, na která nepřišel nikdo předtím. Nic nového nepřinesla.

Celý, opakuji, celý teoretický rámec feminizmu vznikl mimo něj. **Kdyby nebylo koncepcí Marxe, Nietzscheho, Freuda, Laca-na, Foucaulta a Derridy, dnešní feminismus by neexistoval.** Jména, která jsem uvedl – plus dvě nebo tři další patřící do skupiny myslitelů sledujících sociální a biologickou podmíněnost myšlení nebo formulujících strategii emancipace –, prakticky vyčerpávají to, co tvoří základní teoretickou konstrukci feminizmu. Odejmem-li koncepcie těchto autorů, nezůstává nic. Kdo má za to, že nemám pravdu, ať mi ukáže jeden jediný teoretický nápad feminizmu, který by představoval něco jiného než výpůjčku.

Každý, kdo se na feminizmu podívá relativně objektivním okem – což samotné feministky nechtějí učinit, neboť popírají, že by podobné objektivní oko existovalo –, musí potvrdit, že **jde o koncepci teoreticky sekundární, žijící z cizích myšlenek a živící se jimi.** Nic takového jako feministická teorie neexistuje. Existují pouze rozličné teoretické aplikace idejí současné humanistiky, které mají v jejím žargonu vyjádřit to, co feministky nazývají emancipačním projektem. Proto musí zarážet rozpor mezi pokřikem o samostatnosti a alternativnosti, který zaznívá ze stránek feministických děl, a závislostí těchto děl na počinech vzniklých mimo feminizmu.

Nyní se vnučuje následující otázka. Je-li feminizmu monotónní a navíc druhotný, neboť je v podstatě formou politického aktivismu, který používá vypůjčených teoretických konstrukcí,

jak se potom mohl dostat na dnešní západní univerzity a získat na nich tak silné postavení?

Akademická kariéra feminismu souvisí s politickými změnami na univerzitách, nikoli s vysokou kvalitou toho, co feminismus nabízí. **Z hlediska klasických univerzitních standardů je třeba považovat za něco naprosto hrozného, jestliže se vysoké školy zapojují do jakýchkoli „emancipačních projektů“, ať už jde o projekty ženské, rasové, třídní nebo sexuální.** Místem, kde je možné vyzkoušet realizaci podobných projektů, jsou politické instituce, společenské organizace nebo – v určité oblasti – média. Ale v žádném případě není takovým místem univerzita. Čím něco takového hrozí, o tom se mohla přesvědčit inteligence střední a východní Evropy v průběhu několika desítek let dvacátého století.

Západní univerzity bohužel začínají v určité oblasti napodobovat naše někdejší ideologické vzory a své výzkumně-výchovné programy přizpůsobují boji za mír, proti diskriminaci, za spravedlnost a toleranci, proti rasismu, za rovnost práv a řadě jiných věcí. Velká část akademických představitelů reaguje na podobné tendence s nejvyšším znepokojením. Mnozí chovají naději, že jde o chvilkovou epidemii, která se přežene. Mnozí před ní své fakulty a katedry účinně chrání. Mnozí podléhají konformistickému nátlaku a i když se v emancipačních projektech neangažují, poskytují jim morální podporu. Mnozí takovými projekty pohrdají, ale mlčí v zájmu své vědecké kariéry; jiní pociťují sice nemalé pohrdání, nicméně v úvodech nebo doslovecích ke svým knihám neopomenou poznamenat, jak moc jsou vděční feminismu, přestože ve svých pracích feminismus zcela ignorovali. Mnozí také přijímají feminismus zcela vědomě: jsou to nejčastěji ti z akademiků, kterým je blízká intelektuální linie vedoucí od Marxe, Nietzscheho a Freuda k Derridovi a Lacanovi.

Pokusy zavést v Polsku na univerzity ženská studia probíhají prakticky při užití jednoho dobře známého argumentu: „vždyť přece na Západě“. Bohužel tento argument – jeden z nejvíce nemoudrých, jaký se mohl objevit ve svobodné zemi – se občas ukazuje jako účinný.

Tato esej je přetištěna z právě vydané knihy:

Ryszard Legutko: Ošklivost demokracie a jiné eseje, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, 322 stran

knihu lze zakoupit [zde](#).

Zdroj: Kontexty 1/2009.